

نگاهی نو به مسئولیت کیفری ورزشکاران صادم بر مبنای اخلاق، فقه و حقوق در بستر المپیک ۲۰۲۰

زهرا فیض

استادیار، فقه و حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۱۲

A new Look at the Criminal Responsibility of Sincere Athletes Based on Ethics, Jurisprudence and Law in the Context of the 2020 Olympics

Zahra Feyz

Assistant Professor, Jurisprudence and Law, Faculty of Humanities, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Received: (2021/06/29) Accepted: (2021/10/03)

Abstract

Sport is one of the effective educational and moral components in the world; and in the contemporary world, for various scientific and medical reasons, it is one of the priority phenomena and the world is witnessing its development, so that thousands of people from all over the world are the audience of sports activities, especially the Olympic Games. Injuries are common during sporting events, as was the case at the 2020 Olympics in various disciplines, so it is inevitable to have specific rules and regulations; The result of this study is that the legislator did not consider sports accidents as crimes under the condition of the athlete's adherence to sports rules and regulations, and due to Sadam's innocence with the element of injured satisfaction, customary rule and due to the performance of sports in uplifting and moral excellence, There is no criminal punishment for it, but in case of facing the slightest violation of sports regulations and contradicting the sharia standards, the athlete is given criminal responsibility.

Keywords

Sports, Athlete, Law, Criminal Liability

چکیده

ورزش یکی از مؤلفه‌های مؤثر تربیتی و اخلاقی در جهان می‌باشد؛ و در دنیای معاصر نیز به دلایل مختلف علمی و پزشکی از پدیده‌های الویت‌دار بوده و جهان شاهد توسعه آن است، به طوری که هزاران نفر از سراسر دنیا مخاطب فعالیت‌های ورزشی، خصوصاً مسابقات المپیک هستند و در این میان بروز حوادث و آسیب‌ها در جریان رویدادهای ورزشی امری طبیعی است، آن گونه که در المپیک ۲۰۲۰ در رشته‌های مختلف اتفاق افتاد بر همین اساس، وضع قوانین و مقررات مخصوص به آن نیز گریزناپذیر است؛ برآیند این پژوهش آن است که قانونگذار، حوادث ورزشی را به شرط التزام ورزشکار به مقررات و قوانین ورزشی در زمره جرائم به شمار نیاورده و به واسطه براءت صادم با عنصر رضایت مصدوم، حاکمیت عرف و به دلیل عملکرد ورزش در بلندقدر شدن و تعالی اخلاق، برای آن مجازات جزایی در نظر نگرفته است اما در صورت مواجهه با کمترین نقض مقررات ورزشی و مغایر شدن با موازین شرعی قائل به مسئولیت کیفری ورزشکار صادم شده است.

واژه‌های کلیدی

ورزش، ورزشکار، حقوق، مسئولیت کیفری.

* نویسنده مسئول: زهرا فیض

*Corresponding Author: Zahra Feyz, z.feiz50@gmail.com

مقدمه

اصل سوم قانون اساسی به تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح اختصاص یافته و از سوی دیگر مسئولیت‌های ورزشی نیز بطور خاص در بند ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی بدان پرداخته است؛ لیکن ادبیات حقوقی ما در این زمینه نوپاست (۲) اسلام نیز به ورزشکار به دیده احترام، می‌نگرد، زیرا در اسلام، هر عملی که انسان را در راه رسیدن به کمال یاری نماید ارزشمند خواهد بود. توجه به امر ورزش در فقهای متقدم و متاخر وجود داشته است. به لحاظ فراگیر بودن مسائل ورزشی و توسعه روزافزون رشته‌های ورزشی در دنیا و این که ورزش بالقوه متضمن صدمات کوچک و بزرگ برای ورزشکاران و سایر عوامل ورزشی است و این که در صورت بروز حادثه یا خطای ورزشی مسبب یا مقصر حادثه چه کسی می‌باشد و مسئولیت آن با چه کسی است؟ به نظر می‌رسد بررسی مبانی و ابعاد فقهی و حقوقی مسئولیت در ورزش به خصوص مسئولیت کیفری نیازمند بررسی است.

از آغاز دوره قانونگذاری در ایران معاصر یعنی از ۱۳۰۴ تا ۱۳۵۲ قانون مشخصی که در باب حوادث ورزشی به صراحت تعیین تکلیف کرده باشد وجود نداشت و حقوقدانان در راستای توجیه حوادث ناشی از عملیات ورزشی به مبانی و اصول حقوقی متوسل شده‌اند (۳). در سال ۱۳۵۲ مقنن در قانون مجازات عمومی در جهت رفع اختلاف نظرها در ماده ۴۲ چنین بیان کرد: «حوادث ناشی از عملیات ورزشی مشروط بر این که سبب آن حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد جرم محسوب نمی‌شود. در سال ۱۳۶۱ هم در ماده ۳۲ قانون راجع به مجازات اسلامی متن ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ را با اضافه کردن جمله «و این مقررات هم با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد» تأیید کرد. در سال ۱۳۷۰ در قانون مجازات اسلامی، همان ماده ۳۲ مورد تأیید قرار گرفت با این تغییر که شماره این ماده از ۳۲ به ۵۹ تغییر یافت (۴). در نهایت در سال ۱۳۹۲ قانونگذار در ماده ۱۵۸ چنین بیان کرد: عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن مشروط بر این که سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم با موازین شرع مغایر نباشند جرم نیست (۵)؛ در حال حاضر، در مورد حوادث ناشی از عملیات ورزشی که جنبه جزائی داشته باشد بند ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مورد استناد است.

در اسلام انجام فعالیت‌های ورزشی و پرورش روح و جسم از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. اسلام برخلاف برخی ادیان دیگر، هیچ‌گونه تعارضی یا اختلافی با ورزش

ورزش یکی از مهم‌ترین و لذت بخش‌ترین ابعاد زندگی انسان است که موجب سلامتی و طول عمر و بهبودی اخلاق می‌شود و یکی از راههای مؤثر تربیتی و اخلاقی است به همین علت است که در عرصه‌های ملی و جهانی در حال گسترش می‌باشد. ورزش بخش مهمی از فرهنگ ملل در جهان معاصر است بحث‌های محافل گوناگون، سرفصل روزنامه‌ها، برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی جایگاه آن را روشن ساخته است. اعلام موفقیت در مسابقات ملی و بین‌المللی میلیون‌ها نفر را شاد و شکست در برنامه‌ها مردم را غمگین و خشمگین می‌سازد (۱)؛ پیروزی در میدان‌های ورزشی از بعد سیاسی و اجتماعی نیز بسیار حائز اهمیت است و مسیری برای اثبات اعتبار ملی است و دولت‌ها بودجه‌های هنگفت و بسیاری برای پیشرفت ورزش و توفیق در میدان‌های ورزشی صرف می‌کنند و با سرمایه‌گذاری در آن می‌کوشند تا اقتدار خویش را به جهانیان اثبات نمایند. امروزه ورزش در سطح بین‌المللی، بعد سیاسی نیز به خود گرفته است گاه اتفاق می‌افتد کشوری که بیشتر مردم حتی نام آن را شنیده‌اند، یک‌باره در جهان مطرح شده و به واسطه پیروزی‌های ورزشی، نامش در صفحه اول روزنامه‌های جهان و صدر اخبار قرار می‌گیرد. شرکت و یا عدم شرکت‌های گروه‌های ورزشی یک کشور در یک کشور دیگر نیز، گاه جنبه سیاسی داشته و به معنای دوستی، دشمنی، اعتراض و ... تلقی می‌شود؛ ورزشکاران نمایندگان غرور ملی و ارزشهای مردم خویش هستند. این اهمیت روزافزون و سرمایه‌گذاریها در این عرصه، سبب رشد سریع و شگفت‌انگیز تیم‌های ورزشی شده است و همین امر باعث بروز مسائل و معضلات جدیدی برای دولتها در این عرصه گشته است؛ از همین رو لندی‌شمندان و فرهیختگان حقوقی را به تکاپو در مباحث حقوق ورزشی از جمله مسئولیت‌های حقوقی فعالان عرصه‌های ورزشی وا داشته است؛ در این سالها، حقوقدانان با بالابودن آمار صدمات و آسیب‌های ناشی از حوادث ورزشی با آن روبرو بوده‌اند. از این رو، لزوم وضع قوانین و مقررات جدید و متناسب با نیازهای موجود در این بستر بیش از پیش آشکار شده است. تعیین انواع مسئولیت‌ها، اعم از کیفری و مدنی در این عرصه، حدود و دامنه این مسئولیت‌ها و شرایط تحقق و ایجاد آن‌ها، پایه‌های دقیق علمی و پژوهشی خاص خود را می‌طلبند. در ایران نیز ورزش مورد توجه مقنن قرار گرفته تا جایی که در بند ۳ از

نداشته، بلکه در اغلب اعصار اسلامی، ورزش یکی از فعالیت‌های برجسته انسانی و فرهنگی در میان مسلمانان به شمار می‌رفته است و ورزش همواره مورد تأیید پیشوایان و علمای دین بوده است (۶). در اسلام بر ورزش به عنوان یک وسیله‌ای جهت تقویت و سلامتی جسمانی به منظور مقابله با دشمنان و متجاوزان، کمک به هموعان و ابزاری برای تقویت قوای روانی و حافظه، کسب توانایی در انجام دستورات الهی تأکید شده است (۷). از متون فقهی و منابع موثق برمی‌آید که کارکرد نظامی از اولویت‌های مهم برای ورزش محسوب می‌شود و به سبب کاربرد در روحیه جنگاوری، شجاعت، شهامت و نیز لزوم آمادگی قوای جسمانی و قدرت بدنی و چالاکی و سرعت در برخورد با دشمنان، به این بعد از ورزش توجه کافی مبذول شده است؛ به گونه‌ای که در تاریخ اسلام نوع ورزش‌های موجود، از روی کاربرد نظامی آن‌ها در میدان جنگ تعیین می‌شده است (۸). آنچه اسلام می‌خواهد و مطلوب آن است، دو قدرت است. یکی، قدرت روحی آدمی و دیگری، قدرت جسمانی. اگر این دو قدرت توأم با هم باشند ثمربخش خواهند بود و قدرت فرد در انجام امور مضاعف می‌گردد. امام خمینی قدس سره در بیان وظایف ورزشکاران چنین می‌فرماید: «ورزشکاران دو وظیفه دارند: یکی ورزش جسمانی برای قوه پیدا کردن و قدرت پیدا کردن... و یکی هم پرورش روحانی که اگر پرورش روحانی در انسان پیدا شود، آن وقت قدرت جسمانی اش مضاعف می‌شود» (۹). دین مبین اسلام با اظهار نظر صریح درباره ی ورزش‌های زمان خود، پرداختن به آن‌ها را توصیه کرده است. در احادیث آمده است که حضرت پیامبر (ص) اسب دوانی می‌کردند و در مسابقه اسب دوانی برای برنده چند مثقال نقره به عنوان جایزه مقرر می‌فرمودند (۱۰).

روش تحقیق

روش تحقیق به روش کتابخانه‌ای بوده است و با استفاده از کتابها و مقالات، و به صورت فیش برداری مطالب گردآوری سپس به روش‌های مختلف استدلال، مورد تجزیه و تحلیل قرار است.

از نظر حقوق جزا، کسی مسئول است که به تعهد یا قرارداد قانونی که بر عهده او گذاشته شده عمل نکرده یا از حدود مقرر تجاوز کرده و در واقع، مرتکب تقصیر شده باشد و تقصیر او موجب ایجاد مسئولیت جزایی وی گردد. لذا

مسئولیت کیفری عبارت است از الزام یا تکلیف به تحمل مجازات. به بیان دیگر، مسئولیت کیفری نتیجه ارتکاب جرم است (۱۱). هدف از شناخت مبانی مسئولیت کیفری در امور ورزشی تحمیل مجازات به فرد خاطی است. مسئولیت، زمانی تحقق می‌یابد که شخص مرتکب عملی شود که قوانین به صراحت آن را منع کرده‌اند. به عبارت کلی، الزام شخص به پاسخ‌گویی در قبال تعرض دیگران، به هر صورتی که باشد، تحت‌عنوان مسئولیت جزایی مطرح می‌شود (۱۲).

فقهها در بحث مسئولیت کیفری در ورزش چنین بیان می‌کنند: اگر کسی از میان تیراندازان عبور کند و تیراندازی به قصد قتل به وی تیراندازی کند و کشته شود قتل عمدی است در غیر این صورت سهوی و خطا می‌باشد (۱۳). در باب ضمان ناشی از تقصیر مربی ورزش نیز فقها نظرات متعددی را ابراز داشته‌اند؛ شیخ طوسی می‌فرماید: «اگر کسی فرزند خود را برای تعلیم شنا به مربی شنا بسپارد ولی طفل غرق شود مربی شنا ضامن است زیرا مرگ به واسطه تعلیم بوده است و همانند این است که مربی طفل را در حین آموزش بزند و موجب مرگ او شود و به دلیل قصور در انجام وظیفه است زیرا وظیفه مربی شنا رعایت احتیاط در حفاظت از او، محکم بستن جلیقه نجات و مراقبت از نزدیک از اوست؛ پس اگر چنین نکند در حق او قصور کرده است و ضامن است. اما اگر شاگرد شنا بالغ باشد به هیچ وجه مربی مسئولیتی ندارد زیرا که شاگرد عاقل و بالغ وقتی در حین آموزش شنا غرق می‌شود بی‌احتیاطی از جانب خود اوست پس دیگری مسئولیت ندارد.» (۱۴) ابن اردیس حلی می‌گوید: «اگر فرزند خود را به آموزنده‌ی شنا بدهد تا شناگری را تعلیم دهد، سپس کودک غرق شود، آموزنده‌ی شنا ضامن می‌باشد زیرا به واسطه‌ی آموزش او را تلف کرده است.» (۱۳)

مسئولیت وقتی تحقق می‌یابد که فردی مرتکب عملی شود که قانون به صراحت آن را منع کرده است؛ به عبارت دیگر، الزام شخص به پاسخ‌گویی در مقابل تعرض دیگران به هر صورتی که باشد تحت عنوان مسئولیت جزایی مطرح می‌شود (۱۲). از نظر حقوق جزا، برای تحقق جرم، قصد مجرمانه و یا تقصیر جزایی از ناحیه مرتکب برای اثبات

عنوان رفتار عمدی است و در نتیجه دارای مجازات خواهد بود؛ مهم‌ترین عاملی که برای ورزشکاران و بازیکنان ورزشی موجب عدم مسئولیت کیفری می‌شود عدم وجود قصد مجرمانه است؛ چرا که ورزشکاری که در جریان بازی ورزشی و یا مسابقات قهرمانی ضربه‌ای به دیگری وارد می‌کند و در اثر آن ضربه جراحتی به ورزشکار رقیب وارد می‌شود ممکن است عدم وجود قصد ورزشکار صدمه زنده در ایجاد این آسیب، موجب برائت وی از مجازات شود، ولی مسئولیت جبران خسارت همچنان بر عهده وی خواهد بود البته نباید نادیده گذاشت که اگر چه ورزشکار به ورود ضرر رضایت داده است، ولی این ضربات باید بدون قصد مجرمانه صورت بگیرد تا موجب مسئولیت برای ورزشکار صدمه زنده نباشد، در غیر این صورت، وی مسئول نتایج زیان‌بار عمل خود خواهد بود (۱۶). به عنوان مثال بر عدم وجود قصد مجرمانه در المپیک ۲۰۲۰ توکیو سجاد گنج‌زاده کاراته‌کار ۷۵ کیلوگرم از ایران در دیدار فینال خود برابر طاروق حامدی از عربستان در حالیکه پس از یک دقیقه با نتیجه ۴ بر یک عقب بود با ضربه محکم پای چپ حریف عربستانی بر روی صورتش به روی تاتامی افتاد و در حالت بیهوشی قرار گرفت؛ گنج‌زاده سپس با برانکارد از تاتامی خارج شد. پس از این اتفاق ۵ داور میدان وارد شور شدند و در نهایت کاراته‌کای عربستانی را به دلیل وارد نمودن ضربه محکم به گنج‌زاده دیسکالیفه اعلام کردند تا مدال طلا از آن سجاد گنج‌زاده شود و کاراته‌کای عربستانی مشمول قوانین کیفری به دلیل فقدان قصد مجرمانه نگردد. البته بر این نظر که عدم وجود کینه برای ورزشکار در هنگام ایراد ضربه به بازیکن دیگر در حین ورزش می‌باشد بدین معنا که ورزشکار در حین ورزش کینه‌ای نسبت به ورزشکار مقابل خود ندارد و فقط شغل و وظیفه‌ی خود را انجام می‌دهد بنابراین وارد کردن ضربه یا جراحات به بازیکن مقابل جرم نیست (۱۸، ۱۹)، انتقاداتی وارد شده است که از جنبه حقوقی صحیح می‌باشد و آن این است که هر چند ممکن است کینه و احساس آن ابتدا برای بازیکن وجود نداشته باشد ولی در عمل می‌بینیم که بازیکنان عملاً به خصوص اگر احساس شکست کنند، مبارزه خود را تغییر می‌دهند و عمداً به ایراد ضرب و جرح می‌پردازند (۱۸)؛ و در انتقادی دیگر گفته شده که این نظریه قابل تردید است زیرا وقتی مبارزه به اوج شدت برسد گاهی حس کینه و

مسئولیت کیفری در تمامی جرایم ضروری است، اعم از این که جرم عمدی یا شبه عمد باشد. در واقع، برای این که یک عمل قابل مجازات باشد، سه شرط یا عنصر ضروری است؛ عنصر قانونی، مادی و روانی؛ عنصر مادی یعنی تحقق جرم موکول به بروز عوارض بیرونی اراده ارتکاب جرم می‌باشد و تا وقتی مظهر خارجی اراده سه صورت‌هایی، مانند فعل یا ترک فعل تحقق نیابد جرم واقع نمی‌شود (۱۵).

مهمترین عامل برای عدم واقع شدن جرم از سوی ورزشکاری که در زمان بازی به دیگری آسیب رسانده، رعایت قانون، مقررات و قواعد بازی است. در واقع قانون‌گذار با تصویب قوانین راجع به جرم نبودن اعمال ورزشی، یک مصونیت قضایی به ورزشکاران اعطا کرده و این امتیاز کوچکی نیست (۱۶)؛ دلیل جرم نبودن فعالیت‌های ورزشی با رعایت قوانین آن است که حوادث ناشی از اعمال ورزشی را نمی‌توان جرم محسوب کرد؛ زیرا هدف اساسی و اصلی عملیات ورزشی پرداختن به امر ورزش به منظور تقویت جسم و روح افراد کشور است، نه اعمال مجرمانه و غیر قانونی (۱۷). ممکن است این پرسش مطرح شود که آیا صدور چنین مجوزی، موجب نخواهد شد که بعضی از ورزشکاران با سوء استفاده از مقررات، ورزش را وسیله‌ای برای اجرای اغراض سوء و ضد ورزشی قرار دهند؟ به طور کلی می‌توان گفت که مقررات اصولاً به نحوی تنظیم شده‌اند که رعایت آنها مانع بروز حادثه شود و در عین حال نمی‌توان ادعا کرد که زمینه چنین سوء استفاده‌هایی کاملاً منتفی است ولی با توجه به غیر قابل احتراز بودن حوادث در ورزش حتی در صورت رعایت کامل مقررات و از آنجا که عرصه ورزش، مکانی برای پرورش انسان‌هایی شجاع و توانمند است. نمی‌توان اهداف و منافع اساسی ورزشی را به پای موارد استثنایی قربانی کرد. مقنن به خوبی می‌دانسته که قرار نیست در ورزش کسی مصدوم، مجروح یا کشته نشود و در عین حال آگاهی ورزشکاران به قابل پیش بینی بودن حوادث و شرکت داوطلبانه در آن نیز، تأییدی بر موجه قلمداد کردن حوادث ناشی از عملیات ورزشی در صورت رعایت مقررات از سوی ورزشکار بوده است (۳).

قصد مجرمانه مهم‌ترین عامل در تلقی یک عمل به

جرم واقع نشده است، چون رضایت مجنی علیه وجود دارد. قبول رضایت به عنوان یکی از مبنای موجه دانستن حوادث ناشی از عملیات ورزشی به منظور ایجاد انگیزه در میلیون‌ها جوان برای روی آوردن به ورزش، برای این بوده که نسلی شجاع، سلامت و با نشاط داشته باشیم زیرا مقتن به خوبی می‌دانسته که تعالی جامعه جز در پرتو چنین انسان‌هایی مقدور نیست. مقتن با علم به این که حادثه از ورزش قابل تفکیک نیست و حتی به رغم رعایت همه موازین و مقررات باز ممکن است صدمه‌ای محقق شود با شجاعت و بینشی بسیار متعالی حساب ورزش را از همه امور جدا ساخته و حوادث آن را جرم محسوب نمی‌کند. در عین حال می‌خواهد بگوید که ورزش یک فعالیت مبتنی بر تمایل است و هیچ اکراه و اجباری در آن نیست (۳). در رویه قضایی فرانسه نقل شده است که، دادگاه مردی ۲۷ ساله را که در ورزش بوکس کور شده بود، در دعوی جبران خسارت محکوم ساخت، بر این مبنای که خود خطرهای ناشی از مسابقه را پذیرفته است (۲۴). در حقوق آمریکا نیز استفاده از خطا به عنوان وسیله ای برای جبران ضرر و زیان در ورزش پدیده ای نسبتاً جدید است. بنابراین چنانچه در فعالیت ورزشی مشارکت کردید و یا به تماشای آن پرداختید بر این اساس که خطرهای آن را پذیرفته اید، خسارت وارده به شما غیر قابل جبران است (۲۵). باید توجه داشت که در حقوق ایران رضایت شخص بر این که دیگری بر او صدمه وارد آورد عمل مرتکب را از جنبه جرم بودن ساقط نمی‌کند و در این بحث، تکیه بر رضایت او به انجام عملیات ورزشی است و خود او نیز از همین امتیاز در مقابل حریف برخوردار است (۱۱). بنابر قاعده کلی رضایت زیان دیده از جرم، جرم را توجیه نمی‌کند. با وجود این، در موارد استثنایی بنا به دلایل دیگر رضایت، جرم را زائل کرده و موجب عدم مجازات می‌شود (۲۶). البته شارع مقدس و قانونگذار حق دارد و در برخی موارد جرمی را که با رضایت مجنی علیه انجام شده به شرط رعایت شروط ذکر شده در متن قانون جرم نشناسد و جانی را از مجازات معاف بداند و بند ۳ ماده ۱۵۸ قانون مجازات نیز از همین قبیل می‌باشد (۲۰، ۲۷). در واقع شرکت اختیاری صدمه دیده در مسابقه‌ی ورزشی دلیل رضایت ضمنی او بر قبول خطرات ناشی از حوادث ورزشی تلقی خواهد شد. بنابراین

خشم شعله ور می‌شود (۲۰)؛ وهمچنین بیان شده که عدم قصد مجرمانه ورزشکار مورد نقد است زیرا کینه در اثر رد و بدل ضربات ممکن است به وجود آید بعلاوه در این جا قصد را با محرک و علت ارتکاب جرم مخلوط کرده است زیرا بوکسورها از ابتدا می‌دانند با شروع بازی ضربات و حتی جراحاتی به یکدیگر وارد خواهند آورد و این که به یکدیگر کینه دارند یا خیر مؤثر در عمل نیست (۱۹). به نظر می‌رسد انتقادات وارده از جنبه حقوقی وارد است و وقتی ماده ۱۵۸ قانون مجازات مورد مطالعه قرار می‌دهیم، می‌بینیم که قانونگذار جنبه‌ی جرم نبودن عمل یعنی عنصر قانونی را مورد توجه قرار داده است نه عنصر روانی. و از جنبه فقهی نیز در صورت شک و شبهه نسبت به قصد مجرمانه ورزشکار بر طبق قاعده درء مجازات کیفری برداشته می‌شود.

تعدادی از حقوق‌دانان جزایی، مبنای معافیت از مجازات را در اجرای ورزش‌های خشن که به ضرب و جرح منجر می‌شود، رضایت مجنی علیه می‌دانند (۱۵، ۲۰)؛ رضایت زیان دیده و قبول خطر از سوی او، عامل مهمی است که نظام حقوقی اقدامی را که بی‌گمان خطرهای جدی به همراه دارد مباح شناسد (۲۱) و رضایت طرفین می‌تواند صدمات و جراحات وارده ضمن انجام عملیات ورزشی را توجیه و وصف قانونی را زایل کند (۱۵). از نظر اصول حقوقی، رضایت مجنی علیه اصولاً تاثیری در مجرمیت مرتکب ندارد ولی در موارد استثنایی رضایت مجنی علیه ممکن است موجب زوال وصف مجرمانه و عدم تحقق جرم، تخفیف مجازات یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات شود (۲۲). با این دیدگاه در ورزش‌هایی که بر اثر ضربات، حریف دیگر زخمی یا کشته می‌شود، جرم واقع نشده است مشروط بر این که ضربات وارده، از حد متعارف خارج نبوده و رعایت قواعد ورزشی شده باشد و قواعد ورزشی با مقررات شرعی تضاد نداشته باشد این عده استدلال‌شان این است که چون دو حریف به میل خود به ورزش و مسابقه پرداخته‌اند، رضایت مجنی علیه وجود دارد (۲۳). پس در ورزش‌هایی که بر اثر ضربات، حریف دیگر زخمی یا کشته می‌شود، با رعایت قواعد ورزشی و این که قواعد ورزشی با مقررات شرعی تضاد نداشته باشد،

خواهان آقای ولریج عکاس پیست اسب دوانی توسط اسب متعلق به سامنر که در حال رقابت با اسب سوار با مهارت دیگری بود، مجروح گردید و دادگاه اخیر حکم نمود که خوانده هیچ وظیفه مراقبتی را در برابر خواهان نقض ننموده است و خواهان به عنوان تماشاگر خطرات ناشی از تماشای مسابقه اسب دوانی را پذیرفته و چون مسابقه اسبدوانی سریع است اسب سوار تنها بر کارش متمرکز است و نه بر مراقبت از تماشاگران (۲۹). البته ناگفته نماند که رضایت و قبول خطر به منزله‌ی پذیرش تمامی آسیب‌های ناشی از حوادث ورزشی و انتفاع کامل مسئولیت نیست، زیرا حتی ورزشکاران حرفه‌ای هم خطرهای عادی بازی را قبول می‌کنند و به خطرها و آسیب‌های ناشی از خطاهای عمدی طرف مقابل، یا قصور برگزارکننده مسابقات یا مسئولان ورزشگاه تن در نمی‌دهند و به عبارتی می‌توان گفت در مورد خطاهای نامتعارف و غیرقابل پیش‌بینی چنین رابطه‌ای برقرار نخواهد بود (۳۰).

یافته‌های تحقیق

نظر و دیدگاه بیشتر حقوق‌دانان در توجیه بند ۳ ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی، رضایت مجنی علیه می‌باشد، و این که علت جرم نبودن حوادث ناشی از ورزش رضایت مجنی علیه است. قاعده اقدام نیز از ادله مسئولیت نداشتن و برلثت کیفری ورزشکاران در مورد صدمه‌هایی که در محدوده قوانین یک ورزش در حین انجام آن بر یکدیگر وارد می‌آید، می‌باشد. معنای قاعده چنانکه از نامش پیداست این است که کسی که با علم و قصد و رضا یا ضمانی را بپذیرد هیچکس ضامن او نخواهد بود (۳۰) در واقع، هرگاه شخصی با توجه و آگاهی، عملی را انجام دهد که موجب ورود زیان توسط دیگران به او گردد، واردکننده زیان که شخص دیگری است، مسئول خسارت نخواهد بود. فقها عدم مسئولیت وارد کننده زیان را مستند به اقدام زیان‌دیده نموده‌اند. بنابراین زیان‌دیده از عملیات ورزشی اعم از حریف یا تماشاگر یا غیر آنها با شرکت در بازی یا ورود به جایگاه تماشاگران، صدمات و خسارات ناشی از عملیات ورزشی در چارچوب مقررات را پذیرفته است و نمی‌تواند برای جبران خسارات وارده به دیگری رجوع نماید. بدون تردید یکی از اصول مورد نظر مقنن در وضع ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی رضایت زیان‌دیده از فعالیت‌های

احراز رضایت ضمنی مجنی علیه از طرف مراجع کیفری برای غیرمسئول شناختن مقصر در عملیات ورزشی ضروری است. در غیر این صورت هرگاه معلوم شود که شخصی تحت تأثیر خدعه و نیرنگ دیگری و برخلاف میل و رضای خویش به انجام عملیات ورزشی کشیده شود و صدمه‌ای دیده باشد از شمول حکم بند ۳ ماده‌ی ۱۵۸ خارج است (۲۷). البته در تحلیل دقیق‌تر در بحث رضایت زیان دیده، علاوه بر ماهیت اقدام آمیز آن می‌توان به ابراء مسئولیت و نوعی توافق ضمنی دست یافت از این رو برخی از نویسندگان در بررسی‌های خود اظهار نظر کرده‌اند که قبول خطر، پذیرش ارادی، صریح یا ضمنی خطری است که شناخته شده و مورد ارزیابی قرار نگرفته است، بنابراین کسی که خطر ناشی از رفتار غیر را پیش‌بینی کرده و می‌پذیرد، نمی‌تواند در صورت تحقق ضرر و زیان مطالبه خسارت نماید (۲۸). البته رضایت و قبول خطر به منزله پذیرش تمامی آسیب‌های ناشی از حوادث ورزشی و انتفاع کامل مسئولیت نیست. زیرا حتی ورزشکاران حرفه‌ای هم خطرهای عادی بازی را قبول می‌کنند و به خطرها و آسیب‌های ناشی از خطاهای عمدی طرف مقابل یا قصور برگزارکننده مسابقات یا مسئولان ورزشگاه تن در نمی‌دهند. خصوص رضایت زیان دیده و به نوعی توافق ضمنی در مورد پذیرش خطر و انتفاعی مسئولیت قابل اثبات است. لیکن در مورد خطرهای نامتعارف و غیر قابل پیش‌بینی چنین رابطه‌ای برقرار نخواهد بود. بنابراین، شرکت اختیاری در بازی‌های ورزشی، حتی رشته‌های خشن که متضمن حوادث و درگیری‌های بدنی است به معنای رضایت ضمنی به خطرهای عادی آن است. لیکن رضایت به درگیری‌های ممنوع و آسیب‌های نامتعارف را در بر ندارد؛ زیرا این خطرها غیرقابل پیش‌بینی و غیر قابل پذیرش و توافق است. رویه قضایی پاره‌ای از کشورها نیز بر همین باور گراییده‌اند (۱۱). اشخاصی که به عنوان تماشاگر در رویدادهای ورزشی شرکت میکنند ممکن است ریسک خطرات ناشی از تقصیر را ۱ اجازه داده باشند. در پرونده ولریج در مقابل سامنر، لرد دیپالک عقیده داشت که تماشاگران خطر صدماتی که ممکن است با حضورشان به آنها وارد شود را پذیرفته‌اند. دادگاه پژوهش انگلیس اظهار نمود که در این پرونده اگر ورزشکار نسبت به حفظ ایمنی قصور می‌نمود مسئول بود. قضیه از این قرار بود که

پذیرش و انعطاف در برابر آن وادار می‌سازد؛ هرچند در مواردی دولت‌ها نیز بر پایه اصول و هنجارهای ویژه خود در مقابل پاره‌ای از آن‌ها ایستادگی می‌کنند به هر روی در خصوص این دیدگاه به اختصار می‌توان چنین گفت که ضرورت و نیاز اجتماعی و قدرت ناشی از عرف توجیه‌گر حرکات ورزشی و حوادث ناشی از آن است، از این رو اگر ورزشکار با رعایت مقررات یک رشته با ضربه‌ای مجاز به حریف خود آسیب برساند، نمی‌توان بر اساس مقررات کلی مسئولیت مدنی (تقصیر) او را به جبران خسارت محکوم ساخت (۲۱). اگر چه قوانین ورزشی، همیشه به عنوان راهنما مورد استفاده قرار می‌گیرند، اما الزامی برای دادگاه‌ها ایجاد نمی‌کند و آنچه در عرف بازی مشروع است همیشه در دید حقوق مباح نیست (۲۱).

البته باید به این نکته توجه کرد که در عرف بازی‌های ورزشی، خطاهای قابل اغماض بسیار فراوان است و از میان این خطاها باید تنها به خطاهای بزرگ توجه کرد و خطاهای کوچک را نادیده گرفت. از حقوقدانان جدای از عرف، اجازه قانون را هم عاملی مهم در عدم مسئولیت ورزشکاران به شمار می‌آورند و بهترین توجیه را برای عدم مجازات مشتزن و کلیه اشخاصی که در اثنای عملیات ورزشی مرتکب جرح می‌شوند، اجازه قانون می‌دانند. بعضی از مصنفین فرانسه اجازه قانون را مبتنی بر مواد قانون کرده‌اند. بنابراین، باید گفت کیفیت تبرئه کننده در تمرینات ورزشی استوار بر اجازه قانون است نه رضایت مجنی علیه. بعضی معتقدند ارجح آن است که آن را بر سنت و عادت اغماض که همیشه در امور ورزشی مورد قبول است مبتنی نمایند (۲۰). پس اجازه قانون، عرف و عادت در کنار رضایت مجنی علیه یا فرد ورزشکار آسیب‌دیده در فعالیت‌های ورزشی، از جمله عوامل عدم مسئولیت برای فرد آسیب‌زننده می‌باشد و اگر قوانین و عرف و عادت هم اجازه چنین ورزش‌هایی را داده و حتی تشویق هم می‌کند، به علت حفظ دفاع ملی است که آن‌ها را مشروع شناخته است (۱۹) اما اگر بازیکنی در هنگام بازی، قواعد و مقررات را نادیده گرفته باشد به علت ضربات وارده خطاکار است و چون بی‌احتیاطی کرده قابل تعقیب بوده و در این جا نمی‌توان به قوانین و عرف و عادت استناد جست (۳۳). آمار

ورزشی بوده است. بنابراین قبول خطر و اقدام و رضای زبان‌دیده و شرکت او در فعل زیانبار حتی در آنچه مربوط به جان و سلامت او می‌شود داوری عموم و به دنبال آن حربه قانون را کند می‌سازد. مگر نه این است که ضرب و جرح به عمد جرم نابخشودنی است؛ پس چرا آن که به پای خود به میدان می‌رود و با دنده‌ای شکسته و دستی بال بر گردن بیرون می‌آید تنها به مردانگی خود می‌نازد؟ گوئی جبران به ارضای غرور می‌کند شگفت آن که دادگاه نیز به شکایت او به دیده تحقیر می‌نگرد و روی از آن باز می‌گرداند تا عهد شکنی را پاداش ندهد (۲۱). از بند ث ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی می‌توان دریافت که رعایت مقررات ورزشی در صورتی از اسباب براءت است که با موازین شرعی مغایرت نداشته باشد. بنابراین، اعتبار مقررات ورزشی در این زمینه مطلق نیست. وانگهی، موازین شرعی و قانونی به کسی اجازه نمی‌دهد که با سوءاستفاده از قواعد ورزشی به دیگری آسیب برساند. از نظر حقوق عمومی نیز دولت عهده‌دار حفظ امنیت عمومی است و بر همین مبنا اگر ورزشی را خطرناک و ممنوع اعلام کند، به این دلیل که خطرهای ناشی از آن ممکن است بیش از فایده‌هایش باشد، در این صورت دادگاه‌ها نیز مقید به اجرای قواعد ملی و حفظ نظم عمومی و اجرای قوانین و مقررات هستند (۳۱). در عصر معاصر ورزش و ورزشکار جایگاه ویژه‌ای به جهت الگوبرداری جوانان و نوجوانان از آن پیدا نموده است پس نیازمند قوانین سختگیرانه‌تر و دقیق‌تر قانونگذار و محاکم می‌باشد.

مهم‌ترین عناصر قواعد عرفی، دوام، تکرار و الزامی بودن اجرای آن‌هاست و عرف روشی است مستمر در گفتار یا رفتار (۳۲) خطای ورزشی را عرف و عادت مشخص می‌کند، البته این عرف توسط فدراسیون‌های داخلی و بین‌المللی تدوین و در مجموعه قوانین و مقررات آن رشته ضبط و گاه تعدیل و تصحیح می‌شود. بدین ترتیب عرف و عادت خاص، قواعد بازی‌ها و مسابقه‌های ورزشی را معین می‌کند و بر اساس این مجموعه قواعد و مقررات خطا و مسئولیت تشخیص داده می‌شود. باید دانست که این مجموعه مقررات و الزامات ناشی از عرف و گروه‌های اجتماعی خاص، مبنای الزامات حقوقی قرار می‌گیرد و دولت را به

ورزشی را همه کشورها به رغبت اجراء می‌کنند و کوچکترین تأخیری در آن جایز نمی‌دانند(۳).

فقه‌ها در باب مسئولیت‌های حقوقی ناشی از حوادث ورزشی نظرات مستحکمی را مطرح نموده‌اند. البته با توجه به محدودیت رشته‌های ورزشی در گذشته که منحصر به تیراندازی، شنا، اسب دوانی بوده فتاوی نیز از نظر کمی محدود است ولی به لحاظ کیفی قلیل استناد در اغلب رشته‌های ورزشی است. وجود چنین منابعی در حقوق اسلام ضمن این که قدمت موضوع را مشخص می‌نماید به اهمیت ورزشی و حوادث آن نیز اشاره دارد(۳۴). این قدامه در المعنی می‌گوید: اگر شخصی، فرزند نابالغ خود را به معلم شنا بسپارد تا به او شنا یاد دهد و طفل غرق شود ضمان بر عهده اقارب و خویشان معلم شنا خواهد بود زیرا تقصیر و کوتاهی او در نگهداری از طفل به غرق شدن او انجامیده است(۳۵). شیخ طوسی در المبسوط می‌نویسد: «اذا مر رجل بین الرماه و بین الهداف فأصا به سهم من الرماه فهو خطأ لان الرامی ما قصده و انما قصد الهداف» (۱۴) هر گاه شخص در محل مسابقه تیراندازی از فاصله میان مسیر تیر و هدف عبور کند و مورد اصابت تیر قرار گیرد و کشته شود این قتل خطائی محسوب می‌گردد زیرا تیرانداز، قصد او را نکرده بلکه مقصود او هدف بوده است. محقق حلی در شرایع الاسلام چنین می‌گوید: «اذا قال حذار لم یضمن...» (۳۶) اگر تیرانداز گفته باشد (حذار: بپرهیز) ضامن نخواهد بود. و شیخ محمدحسن نجفی در جواهر الکلام می‌نویسد: «اذا مر بین الرماه فی مکان مباح له المرور... و قال «قد اعذر من حذر.» (۳۷) اگر کسی عبور کند از میان تیراندازان در مکانی که برای آن عابر حتی عبور وجود داشته باشد سپس تیر یکی از آنان به عنوان مثال به او اصابت کند دیه بر عهده عاقله تیرانداز است بدون آن که خلاف آن را بیابیم. علامه حلی در قواعد الاحکام می‌فرماید: «و لو اجتاز علی الرماه فاصا به احدهم بسهم فان قصد فهو عمد و الا فخطاء ولو ثبت انه قال حذار لم یضمن ان سَمع للمرمی و لم یعدل مع امکنه» (۳۸) اگر ثبت گردد که را می‌گفته است «حذار: بپرهیز» و مصدوم شنیده است و با فرض امکان فرار، اقدام به فرار ننموده است ضامن نمی‌باشد. بین کسانی که معترض این مسأله شده‌اند مانند محقق حلی، علامه حلی

صدمات و آسیب‌های ناشی از عملیات‌های ورزشی در سالیان اخیر چنان بالا بوده است که لزوم وضع قوانین و مقررات جدید و سختگیرانه‌تر متناسب با نیازهای موجود را بیشتر می‌طلبد.

از مهمترین انگیزه‌های قانونگذار در اعطای چنین امتیازی به ورزش یعنی جرم‌ندانستن حوادث ناشی از عملیات ورزشی را باید در نقش و عملکرد ورزش در جامعه دانست که عبارتند از:

۱- کاهش هیجانانگیز، ورزش راهی است برای اظهار و کاهش هیجانانگیز و رهایی از تنش‌ها، ورزش به عنوان دریچه اطمینانی است که تمایلات مهاجمانه را تلطیف می‌کند.

۲- اثبات هویت: ورزش امکان شناخته شدن و اظهار ارزشهای وجودی را فراهم می‌آورد.

۳- کنترل اجتماعی: ورزش وسایلی را برای کنترل مردم در جامعه‌ای که انحرافات رواج دارند به وجود می‌آورد.

۴- اجتماعی شدن: ورزش وسیله‌ای است برای اجتماعی شدن.

۵- عامل تغییر: ورزش موجب تغییر جامعه، ایجاد الگوهای رفتاری جدید و عاملی است که جریان تاریخ را تغییر می‌دهد.

۶- بیداری و آگاهی جمعی: ورزش موجب روح جمعی است که مردم را به شیوه متحد به دنبال اهداف مشترک متشکل می‌سازد.

۷- موفقیت: هنگامی که توسط بازیکنی یا تیمی موفقیت به دست می‌آید، ورزش موجب احساس موفقیت در تماشاگران و ورزشکاران می‌شود. پیروزی در ورزش مانند پیروزی در زندگی است. در جامعه بین‌المللی نیز چهره ورزش با هیچ یک از امور از نظر الزام دولت‌ها به رعایت مقررات قابل مقایسه نیست. شورای امنیت سازمان ملل متحد قطعنامه‌های متعدد در محکومیت کشورهای متجاوز صادر می‌کند ولی در بسیاری موارد کشورها وقتی به آن نمی‌گذارند، در حالی که تصمیمات فدراسیون‌های بین‌المللی و کمیته بین‌المللی المپیک در زمینه مقررات

آثار احتمالی فعالیت‌های ورزشی است، در حالی که این رضایت در غیر ورزشکاران و خارج از روابط ورزشی وجود ندارد (۲۲).

اساسی‌ترین عامل برای عدم مجازات شخصی که حین فعالیت‌های ورزشی به دیگری آسیبی وارد کرده است، رعایت قانون از جانب اوست. قانون‌گذار با تصویب قوانینی درباره جرم نبودن اعمال ورزشی، به ورزشکاران مصونیت قضایی اعطا می‌کند؛ در واقع، مهم‌ترین شرطی را که مقنن برای موجه جلوه دادن حوادث ورزشی مقرر می‌دارد، رعایت مقررات است و لذا تصریح می‌کند که حادثه نباید ناشی از نقض مقررات باشد و به دیگر سخن اگر عملیات ورزشی برخلاف مقررات، انجام و منجر به حادثه شود مرتکب همانند حوادث خارج از زمین ورزش تحت تعقیب قرار خواهد گرفت (۳).

خطای ورزشی را عرف و عادت مشخص می‌کند، اما این عرف به وسیله فدراسیون‌های بین‌المللی تدوین می‌شود. در این مجموعه‌هاست که قواعد بازی‌ها و مسابقات ورزشی اعلام می‌شود و تخلف از آن‌ها خطا تلقی می‌گردد؛ بنابراین، تقصیر ورزشی را باید تابع قواعد ویژه این حرفه تفسیر کرد. در حقوق آمریکا استفاده از خطا به عنوان وسیله‌ای برای جبران ضرر و زیان در ورزش پدیده نسبتاً جدیدی است. به طور کلی، می‌توان گفت شرکت‌کنندگان در فعالیت‌های ورزشی تمامی خطرهای صدمات غیر عمدی ناشی از عمل دیگر شرکت‌کنندگان را می‌پذیرند ولی خطر صدمات عمدی و نادیده گرفتن مقررات ایمنی مورد قبول آنان نیست (۱۱). در مجموعه مقررات ورزشی، بارزترین مصداق، مقررات ناظر بر خطاهای ناشی از عملیات ورزشی است. اصول هر ورزش یک مجموعه مدونی است که تحت قوانین یا مقررات تهیه و در اختیار فدراسیون یا هیات‌ها قرار دارد. هرگاه ورزشکار از این قوانین در حین بازی تخلف کند و بر روی ورزشکار دیگر ایجاد حادثه‌ای نماید خطا خواهد بود. به عبارت دیگر هر حرکت ورزشی که خطرناک، مخالف شئون ورزشی یا مخالف اخلاق ورزشی بوده نیز خطا محسوب می‌گردد. پس می‌توان گفت مراد از حوادث ورزشی تمام جرائم و شبه جرائمی است که توسط ورزشکاران، معلمین، مدیران،

و دیگران، چرا که تیرانداز در فعل خود و قصد خود خطا کرده است و گرنه قصاص یا دیه از مال خودش بر عهده او خواهد بود. آری اگر ثابت شود که او هشدار داده است و عابر آن را شنیده و امکان بازگشت داشته است عاقله ضامن نیست بی‌آنکه خلافی ببایم به دلیل آنچه در روایت آمده است که کودکی دندان کودکی دیگری را در پرتاب تیر... شکسته بود نزد حضرت علی (ع) مرافعه بردند و کودک بینه اقامه کرد که هشدار داد است، حضرت قصاص را از او برداشت و فرمود: کسی که هشدار دهد از مجازات معاف است. پس کسی که حذر گفته و شخص را هشدار داده است ضامن نخواهد بود و از مجازات بری می‌شود (۱۰) اگر چه فقها در بحث حقوق ورزشی صرفاً در خصوص تیراندازی، اسب دوانی، شنا و برخی دیگر از ورزشها به صورت محدود سخن گفته‌اند اما به جهت کلی و عام بودن مباحث مطرح شده در این ورزشها، قابلیت تعمیم به دیگر رشته‌های ورزشی را نیز دارند.

عملیات ورزشی مجموعه‌ای از فعالیت‌های بدنی فردی یا گروهی است که هدف آن دستیابی به موفقیت براساس توقعات هریک از رشته‌های ورزشی است. با توجه به سیاق ماده فوق، به نظر می‌رسد که آنچه از نظر قانون‌گذار مجازات ندارد، پیشامدهای ناگوار و عواقب بازی‌های ورزشی نظیر جراحات و شکستگی‌های اتفاقی است، اما مراد وی فقط نتایج سوء ناشی از عملیات ورزشی نبوده، بلکه نفس اعمال مذکور، مانند ضرباتی که بازی‌کنان در بازی مشت‌زنی یا ورزش‌های رزمی مبادله می‌کنند، نیز مدنظر است. این حوادث اعم است از صدمات جسمی ورزشکاران مانند جراحات، قطع عضو یا مرگ و زیان‌های مالی آنان مانند خسارت دیدن اتومبیل یا دوچرخه در ورزش‌های اتومبیل‌رانی، دوچرخه‌سواری و مانند آن‌ها. مسئولیت حوادثی که در نتیجه عملیات ورزشی در ضمن بازی برای افرادی غیر از ورزشکاران مانند تماشاگران یا داوران و مربیان پیش می‌آید، در حدود تقصیرات آن‌ها طبق مقررات قانون مجازات اسلامی و قانون مدنی قابل بررسی است. دلیل آن نیز روشن است، زیرا شرط ضمنی قبل مجازات نبودن حوادث مذکور که در بند ۱۵۸ به آن تصریح نشده، همان رضایت ورزشکاران و پذیرفتن

توانمندی و نشاط و نهایتاً تربیت نسلی برومند و هرگز نمی‌توان از آن به عنوان وسیله‌ای برای ارضاء تمایلات ضد انسانی استفاده نمود. در همین رابطه در مقررات هر ورزش، پس از شمارش انواع خطاها با ذکر یک ماده، هر گونه سوء استفاده از ورزش را ممنوع اعلام کرده‌اند. این جملات هر چند کلی است ولی داوران، مرجع صالح برای تمیز مصداق بوده و در هر حال، مانع هر گونه سوء استفاده است. خطاهای ورزشی منحصر به موارد خاص مندرج در آئین نامه‌ها نیست بلکه هر حرکت ورزشی که خطرناک، مخالف شئون ورزشی یا خلاف اخلاق ورزشی باشد نیز خطا محسوب و مرتکب در مقابل حوادث ناشی از آن مسئول است؛ و بر عکس، فعالیت ورزشی در چارچوب مقررات مجاز بوده و ورزشکار در مقابل نتایج سوء آن پاسخگو نخواهد بود (۴۲).

عوامل موجهه جرم، عبارت از شرایط و اوضاع و احوالی عینی است که وصف مجرمانه را از رفتاری که در شرایط عادی جرم است، برداشته، صورتی غیرقابل سرزنش به آن می‌دهد (۱۵). در واقع، همان فعلی که در شرایط متعارف، جرم است و طبق قانون قابل مجازات محسوب می‌شود با پیش آمدن اوضاع و احوال خاص و استثنایی که اختصاص به فاعل جرم ندارند، ممنوعیت خود را از دست می‌دهد، به طوری که انجام آن برای قانونگذار مطلوب است یا حداقل از نظر او مباح و جایز محسوب می‌گردد. به عبارت دیگر گاه قانونگذار در اوضاع و احوالی حساس که خودش دقیقاً آن را مشخص می‌کند ارتکاب فعلی که در وضع عادی جرم است، جرم نمی‌شناسد؛ یعنی آن وضعی که فعل یا ترک فعلی را جرم می‌سازد، می‌زداید. این اوضاع و احوال اسباب اباحه یا جهات موجهه جرم نام دارد (۱۸). باید این نکته را بیان کرد که عوامل موجهه جرم جنبه موضوعی و عینی دارند، بدین معنا که به علت زائل شدن عنصر قانونی جرم، نفس جرم و مجرمیت را به کلی چه از نظر مرتکب و چه از لحاظ معاونین جرم منتفی می‌سازد (۳۶). در ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی بیان کرده است که: «علاوه بر موارد مذکور در مواد قبل، ارتکاب رفتاری که طبق قانون جرم محسوب می‌شود، در موارد زیر قابل مجازات نیست؛ ث. عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، مشروط به این که سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد

تماشاگران سازندگان و تولید کنندگان لوازم و تجهیزات و امثال آنها به طور مستقیم یا غیر مستقیم در رابطه با ورزش انجام می‌گیرد (۳۹). هر ورزش اصولاً دارای یک مجموعه مدونی است که تحت عنوان قوانین یا مقررات تهیه و در اختیار فدراسیون یا هیات‌ها قرار دارد. در این مجموعه‌ها معمولاً کلیه مقررات مربوط به زمین، بازیکنان، داوران، تخلفات و جرایم و امثال آنها با دقت ذکر شده است. به عنوان مثال در قوانین بین‌المللی بسکتبال به تشریح انواع خطاها و از جمله خطاهای ورزشکاران پرداخته است مانند ایجاد مانع در دید حریف یا حرکت دادن دست در جلو چشمان بازیکن، پریدن از پشت سر روی حریف برای گرفتن توپ. هرگاه حادثه بر اثر حرکات خطای ورزشکار باشد مسئولیت قانونی کامل بر عهده او خواهد بود و همانند یک مجرم عادی که در خارج از زمین ورزشی مرتکب جرمی می‌شود، مجازات خواهد شد (۴۰). در خصوص تبیین مفهوم خطا، البته بیشتر از این که مقررات و قوانین رسمی و عام کشورها راهگشا باشند باید به مقررات و آیین نامه‌ها داخلی فدراسیون‌های داخلی و بین‌المللی مراجعه نمود. مفهوم خطای ورزشی در لایه لای این آیین نامه‌ها، بسیار عینی‌تر و ملموس‌تر قابل شناسایی هستند. در عرصه فعالیت‌های ورزشی، هر جا که سخن از خطای ورزشی می‌شود، معمولاً آن را مترادف با قول در نظر می‌گیرند و عبارت است از عملی که مخالف و ضد مقررات باشد و ممنوع بوده و مطابق قواعد آن رشته ورزشی مجاز نباشد (۴۱). هر چند سعی شده است که کلیه مصادیق خطاهای ورزشکاران در مقررات مربوطه ذکر گردد و داوران موظفند برابر آن اعلام نظر نمایند ولی بسیاری از حرکات که ظاهراً لازمه همان ورزش نیز به حساب می‌آیند ممکن است سبب حادثه شود. مثلاً زدن توپ در بسکتبال با دست یا در فوتبال با پا مجاز است ولی این بدان معنا نیست که می‌توان در هر زمان و در هر مکانی از زمین ورزش توپ را با دست یا با هر شدتی به سوی هر کسی پرتاب یا شلیک کرد. به عبارت دیگر عدم پیش‌بینی بعضی از حرکات ورزشی در مصادیق خطاها به معنای مجاز بودن انجام آنها به طور مطلق نیست زیرا در چنین صورتی به ورزشکار اجازه داده‌ایم که در پوشش حرکات ظاهراً ورزشی به هر اقدامی برای دست‌یابی به اهداف مجرمانه دست بزند. در جامعه ما ورزش وسیله‌ای است برای سلامتی،

محسوب می‌شود و هدف از وضع آن، عموماً کاستن از میزان خطرها و محدود کردن حرکات ورزشی در مورد ضرورتهاست (۲۲). حرکات انجام شده از حرکات ورزشی باشد، اعمالی که منجر به حادثه شده در حین ورزش باشد، مقررات آن ورزش با موازین شرع مغایر نباشد (۲۱). مقنن با استعمال واژه حوادث کلیه نتایج مجرمانه ناشی از عملیات ورزشی که به طور معمول جرم به حساب می‌آید را در مشمول ماده ۱۵۸ قرار داده است. حادثه می‌تواند از ضرب و جرح ساده شروع و به شکستگی، نقص عضو از کارافتادن عضو، زوال منافع، مرض دایم، فقدان یا نقص یکی از حواس یا زوال عقل و بالاخره به مرگ منتهی گردد؛ بنابراین شدت و ضعف نتیجه حاصله از عملیات ورزشی علی‌الاصول تأثیری بر جرم بودن یا نبودن آن ندارد. استفاده از واژه حوادث و خودداری از ذکر مصادیق، به نوعی نمایانگر نظر مقنن بر حمایت از ورزشکار در صورت وقوع حادثه است (۳). البته در ادامه این نکته را نیز باید متذکر شد که تدوین کنندگان قانون مجازات اسلامی، تعریف یا مصادیق موازین شرعی را مشخص نکرده‌اند. بنابراین، به حکم ضرورت قاضی و دادگاه کیفری بایستی چهارچوب موازین شرعی محدود کننده مقررات حاکم بر عملیات و مسابقات ورزشی را بشناسند که در برخورد با این قبیل حوادث، بتوانند عملیات مشروع بر حسب ضوابط عمومی قتل، ضرب و جرح ممکن است عمدی و یا شبه عمدی و یا خطایی باشد که عکس العمل قانونی مربوط قصاص یا پرداخت دیه خواهد بود (۱۵).

به موجب ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی «... ث: عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن مشروط به این که سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم مغایر موازین شرعی نباشد.» باید گفت که توجه قانون اساسی به ورزش به عنوان یکی از اساسی‌ترین وسایل برای تربیت انسانی کریم، با ارزش‌های والای انسانی، آزاد و مسئول در برابر خدا که ملهم از مبانی اسلامی است، تصریح مقنن به ضرورت انطباق مقررات هر ورزش با موازین شرعی را موجه قلمداد می‌کند و لذا ورزش‌های مخالف با این دیدگاه غیرمجاز است (۳). پس منظور از موازین شرعی در این ماده، قواعد شریعت اسلام

و این مقررات هم مغایر موازین شرعی نباشد.» حقوقدانان عوامل موجهه جرم را به دو دسته عمومی و خصوصی تقسیم می‌کنند و عوامل موجهه جرم را که مستند به قواعد عمومی حقوق جزایی می‌باشد دارای مصادیقی می‌دانند که یکی از آنها رضایت مجنی علیه در حوادث ناشی از فعالیت‌های ورزشی است. در واقع، نفع اجتماعی ایجاب می‌کند که صدمات ناشی از عملیات ورزشی وقتی ضمن رعایت موازین و مقررات ورزشی حادث شود، از مشمول مقررات جزایی خارج باشد. همچنین رضایت طرفین هم می‌تواند صدمات و جراحات وارده ضمن انجام عملیات ورزشی را توجیه کند و موجب زائل شدن وصف قانونی شود (۱۵). در ت در ماده ۱۵۸ قانون فوق، اشاره صریحی به مرتکب و به عبارت دیگر به کسی که حادثه را ایجاد کرده نشده و فقط با ذکر عملیات ورزشی به طور ضمنی نظر خود را رسانده است. بی‌گمان مرتکب این حادثه کسی جز ورزشکار نیست و در واقع، فاعل عملیات ورزشی همان کسی است که اصطلاحاً به وی ورزشکار گفته می‌شود. ورزشکار در مفهوم خاص کسی است که دارای توانایی‌های بدنی یا مهارت‌های ورزشی در سطح بالایی است ولی به نظر می‌رسد منظور مقنن مفهوم خاص ورزشکار به شرح فوق نباشد و به همین دلیل هم از بکار بردن واژه ورزشکار خودداری کرده است؛ بلکه نظر بر مفهوم عام ورزشکار داشته است و لذا هر کس که به انجام فعالیت‌های ورزشی بپردازد، با رعایت سایر شرایط می‌تواند از امتیاز این ماده قانونی استفاده کند. بنابراین از نظر قانون، سن، قد، وزن، میزان مهارت و هیچ شرط دیگری جز انجام فعالیت‌های ورزشی مؤثر در مشمول ماده ۵۹ نخواهد بود (۱۱). قانونگذار در ماده ۱۵۸ قانون مجازات اعمالی را که جرم محسوب نمی‌شوند متذکر شده و در بند پنجم قانون مزبور عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن را مشروط بر این که سبب حوادث نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم با موازین شرع مخالفت نداشته باشد جرم نمی‌داند. بنابراین، طبق این ماده می‌توان گفت حوادث ناشی از عملیات ورزشی با احراز چند شرط جزء عوامل موجهه جرم محسوب می‌شوند و در نتیجه قابل مجازات نیستند: مقررات مرتبط به آن ورزش رعایت شده باشد. در واقع مقررات مربوط به هر ورزش، قانون آن ورزش

شرکت نموده و مورد صدمه قرار گیرند در این صورت ورزشکار صادم مسئولیتی در قبال صدماتی که بر ورزشکار صدمه دیده وارد می‌آید، ندارد و صدمات وارده وصف مجرمانه خود را از دست می‌دهند و قانونگذار در بند ۱ ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی فعالیت‌های ورزشی را تحت عنوان علل موجهه جرم قرار داده است؛ از دیدگاه فقهی نیز مبنای آن این است که رضایت ورزشکار صدمه دیده در محدوده قوانین آن ورزش است و علم و اطلاع وی از قوانین ورزش در حکم رضایت وی بر انجام بازی بوده است. ورزشکار در صورتی مسئول حوادث ناشی از فعالیت‌های ورزشی نخواهد بود که در انجام این صدمات عمداً و با قصد صدمه زدن آن را مرتکب نشده باشد، که در غیر این حالت، مسئولیت کیفری سلب نخواهد گردید.

است که بر طبق آن‌ها پرداختن به بعضی بازی‌ها و ورزش‌ها که مستلزم ایذاء نفس یا ایذاء غیر است، مجاز نیست (۲۲). البته تهیه‌کنندگان قانون در این مورد به موازین شرعی اشاره کرده، ولی حدود آن را مشخص نکرده‌اند. بنابراین، به حکم ضرورت، قاضی و دادگاه کیفری باید چارچوب موازین شرعی محدودکننده مقررات حاکم بر عملیات و مسابقات ورزشی را بشناسد تا در برخورد با این قبیل حوادث بتواند عملیات مشروع و منطبق با موازین شرعی را تشخیص دهد و حکم مقتضی صادر کند (۲۷)؛ و دادگاه هیچ الزامی به پذیرش نظر دستگاه ورزشی ندارد؛ و برای حل مشکل جوانان ورزشکاری که اجازه مقامات و سازمان‌های حکومتی به انجام یک رشته ورزشی را کافی می‌دانند انصاف این است که نظام قضایی نباید اشتباه وزارت ورزش و در مجموع، قوه مجریه را در مجازدانستن ورزش‌های خلاف شرع به حساب ورزشکاران بگذارد. از سوی دیگر سکوت سایر مراجع شرعی و حکومتی از قبیل شورای نگهبان، مجلس شورای اسلامی، مجمع تشخیص مصلحت و غیره در اعلام خلاف شرع بودن یک رشته ورزشی که طی سال‌ها به طور آشکار در کشور جریان دارد تقصیری را در خصوص مورد، متوجه ورزشکاران نمی‌کند و به عبارت دیگر چنین سکوتی به نظر می‌رسد به معنای تنفیذ ضمنی باشد؛ به منظور جلوگیری از بروز چنین تعارضی، پیشنهاد می‌شود که وزارت ورزش و کمیته ملی المپیک، قبل از صدور اجازه به شروع به فعالیت‌هایی که به نوعی متضمن ایذاء به نفس یا غیر است با استعلام و یا استفتاء از مراجع ذیصلاح به حل مشکل همت گمارند و خود را به طور یک جانبه صالح به تشخیص موضوع‌هایی که از حدود صلاحیت آنها خارج است ندانند (۳). زیرا امروزه ورزش صرفاً یک موضوع شخصی نیست گاهی ورزش از نگاه اجتماعی و از نگاه عرصه‌های جهانی نیازمند بازنگری از دیدگاه شرعی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

انجام ورزش حرفه‌ای درگیریه‌ها، صدمات و گاه افعال مخاطره آمیز توأم با حوادث نامطلوب را با خود به همراه دارد و در این بین مسئولیت کیفری و جزایی خود را آشکار می‌سازد؛ ورزشکار در صورتی که با علم و آگاهی از قوانین و مقررات ورزشی و با اطلاع از صدمات احتمالی در ورزش

References

1. Khazaei A. Jurisprudential and Legal Principles of Sports. Asr and Nosheh Publications; Tehran 2004.
2. Shabani Moghadam Kea. Identifying and Prioritizing Barriers and Strategies for the Development of Sports Law in Iran. Quarterly Journal of Strategic Studies in Sports and Youth. 2016;15.
3. Aghainia H. Criminal Liability for Sports Operations. Quarterly Journal of Interdisciplinary Legal Research. 1399;6.
4. Golduzian I. The Edge of the Islamic Penal Code. Majd Publications. 2008.
5. Code IP. Islamic Penal Code Publications of the Legal Vice President. 2013.
6. Al-Khouli AA. Riyadh and Complex, Sports and Society, translated by Hamid Reza Sheikhi. Samat. 2002;169.
7. Hajizadeh Y. Exercise Ethics and Doping with Difficult Issues in Islamic Teachings. Quarterly Journal of Ethics. 2012;6:31,42,8.
8. Aghapoor SM. Sports Sociology, Outdoor, Physical Education Organization. Physical Education Organization. 1989;151:149.
9. Mousavi Khomeini RB. Sahifa Noor. Institute for Organizing and Publishing the Works of Imam Khomeini. -;18:151.
10. Har'amlia Mia-H. Shiite means to study Sharia issues. Qom: Al-Bayt Institute for the Revival of Heritage. 1403;19:50.
11. Mr. Nia H. Sports Law. Tarbiat Moallem University Press. 1990;5.
12. Shokri N. Sports Law, A Study of the Rule of Sports Law in Iran. Naghsogostaran Bahar. 1387;40.
13. Hali MiI. Al-Sarair. Islamic Publishing House Press. 1411;2:399.
14. Mohammad A-M. Tusi. Mortazavi Publications. 1414;7:189.
15. Golduzian I. The Requirements of Public Criminal Law. Iran Legal Foundation. 2009;1(153):138.
16. Hosseini MaI, Elham. Civil and criminal liability resulting from sports activities. Journal of Civil Law Knowledge. 2015.
17. Chalabi A. An Introduction to Sports Law and General Rules of Criminal Law. Tehran: Bamdad Ketab Publications. 2007;9.
18. Noorbaha R. General Criminal Law. Central Bar Association. 1369:230.
19. Shambiatia H. General Criminal Law. Tehran: Yazhang Publishing Company. 1371;1:341.
20. Aliabadi A. Criminal Law. Tehran, Ferdowsi Publications. 1988. ۱:۲۴۲;
21. Katozian N. Non-Contractual Obligations. Tehran: University of Tehran Press. 2008;1:395.
22. Ardabili MA. General Criminal Law. Tehran: Mizan Publications. 1397;1:129.
23. Mohammadzadeh Rahni MR. Jurisprudential Review of Sports Accidents and Injuries. Quarterly Journal of Jurisprudence and History of Civilization. 2008:104.
24. Stark Boris DC. Obligations. Paris, Libraries Techniques. 1972:241.
25. Champion WT, translated by Mr. Nia, Hossein. Principles of Sports Law. Tehran: Justice Publications. 1338:43.
26. Stephanie G, Lavior, George, Bullock, Bernau. Public Criminal Law, translated by Dr. Hossein Dadban. Tehran: Allameh Tabatabai University Press. 1996:510.
27. Walidi MS. Public Criminal Law. Tehran: Dad Publications. 1372;2:212.
28. Bushehri J. Criminal Law. Principles and Issues, Tehran: Anteshar Co. 2000:113.
29. Vivienne H. Modern Tort Law. Routledge_Cavendish, London & New York. 2009.
30. Kashif MM, Sheidaei, Mehdi. Law and Sports Ethics. Tehran: Bamdad Ketab Publications. 2010:113.
31. Shakermi R. Sports Mistakes and Liability of Athletes from a Legal and Criminal Punishment. Dunya-e-Hagh. 2016;4.
32. Sadeghi MMH. Crimes against Persons (Physical Injuries). Mizan Legal Foundation. 2008;21.
33. Mohseni M. Generalities of Criminal Law. Tehran: Ganj-e-Danesh Publications. 2003;1:27.
34. Montazeri Najafabadi H. Sports Law and Athletes' Civil Liability. Research Work, Payame Noor University, Central Tehran, Hagh Gostar Legal Articles Publishing Center. 2011;13.
35. Ibn Qadameh AIA. Al-Mughni. Cairo School. 1388;9.
36. Mohaghegh Hali JfiH. Sharia al-Islam. Ismailian Publications. 1408;4:1022.
37. Najafi MH. Jawahar al-Kalam. Dar Al-Tarath Al-Arabiya. unpublished;43:299.

38. Hali HIY. Rules of the Rulers. Qom: Al-Radhi Publications. 648 AH;15:299.
39. Niroumand N, Mirzaei, Mohammad Mehdi. Analysis of Sports Accidents and Errors in the Context of Criminal Law Responsibility. Bi-Quarterly Journal of Alavi Jurisprudence. 2017:74.
40. Zanganeh M. Criminal Liability of Coaches and Referees in Sports, M.Sc. Thesis 2011.
41. Javadani R. Criminal Liability for Sports Operations Islamic Azad University; 2011.
42. Aghainia H. Criminal Liability for Sports Operations. Quarterly Journal of Interdisciplinary Legal Research. 1399:6.

